

Heda Čepelová

Miro Jašurek

Sociální demokracie hledá nové místo, příběh i tvář

Nizozemské volby 2017

Autoři: Heda Čepelová, Miro Jašurek
Název: Sociální demokracie hledá nové místo, příběh i tvář.
Nizozemské volby 2017
Vydavatel: Masarykova demokratická akademie, z. s.
Sazba, grafický design: Tomáš Tichák
Korektura, redakce: Patrik Eichler, Zita Chalupová
Tisk: Cíl, a. s.

Reálie textu odpovídají stavu platnému v listopadu 2017.

© Masarykova demokratická akademie, z. s. (2018)

ISBN 978-80-87348-39-0 (tištěná publikace)

ISBN 978-80-87348-40-6 (elektronická publikace)

Obsah

Výsledky voleb	4
Propad sociální demokracie.....	7
Povolební vývoj a východiska změny	12
Parlamentní strany v Nizozemsku.....	15
Výsledky voleb a vládní koalice	17

Výsledky voleb

Parlamentní volby v Nizozemsku byly v roce 2017 tak trochu zkouškou, do jaké míry se politické kolbiště v Evropě vážně mění na souboj protestních hnutí pod vlajkou euro-exitů a odmítání imigrantů z neevropských zemí. Konaly se totiž ještě před prezidentskými volbami ve Francii (v dubnu a květnu 2017) a volbami do německého Bundestagu (v září 2017). Výsledek březnových voleb ale nepotvrdil hypotézu o celosvětovém štěpení na demokracii v defenzivě a masivní tažení pravicových populistů za vítězství. Holanďané si volby nenechali „ukrást“ zvenčí a o výsledku rozhodovala z velké části domácí politická témata. To zaskočilo i antisystémové strany, které s voláním po velkých revolucích nijak extra neuspěly.

Kdo si ale bude volební klání opravdu dobře pamatovat, to je nepochybně nizozemská sociální demokracie. Vládní strana se smrškla na maličký klub poslanců a skončila až sedmá. Propad sociálních demokratů nesevřel jen o špatné kondici partaje. Zdá se, že levici čeká zápas o to, jakým příběhem svou existenci v politickém prostoru mezi pravicovými populisty a neoliberalismem nově zarámovat.

Protestní hlas Geerta Wilderse zapadl a ničím nepřekvapil

Vezměme si vítěze i poražené po pořádku. Volby byly pro Holanďany důležité, o čemž svědčí jak rekordní účast voličů – nejvyšší od roku 1986 –, tak také velké množství kandidujících stran. V samotném parlamentu nakonec přibyly jenom dva politické subjekty, jedno menší antisystémové hnutí a jedna strana turecké menšiny odštěpené od sociálních demokratů. Třináct stran v dolní komoře je ale dost i na Holandsko, kde do Parlamentu nemají vstupní práh.

Výsledek voleb potvrdil dominanci dnešní hlavní vládní strany, pravicově liberální Lidové strany pro svobodu a demokracii (VVD) pod vedením dosavadního premiéra Marka Rutteho. Strana získala 33 mandátů a něco málo přes 21 procent hlasů, což stačilo na to, aby jednoznačně zvítězila ve volbách a jasně prokázala své prvenství na politické pravici. Vítězství VVD získala pravicová politika v Nizozemí „střechu“ kombinující ekonomický liberalismus, proevropský přístup a nověji důraz na vnitřní a vnější bezpečnost a zachování kulturních hodnot.

V důsledku silné pozice VVD se demokratická pravice pomyslně „odtáhla“ od antisystémové Strany za svobodu (PVV) Geerta Wilderse, která zůstává už dvanáct let prakticky v politické izolaci. V roce 2012 skončil Wilders třetí, letošní druhé místo zapříčinil spíš dramatický pád sociálních demokratů. Reálně přibylo PVV pět poslanců, na druhé místo jí stačilo 13 procent, takže zdaleka nepatří k největším vítězům voleb co do nárůstu voličské podpory.

Premiér a předseda Rutte převzal z Wildersovy rétoriky to, co nejde vysloveně proti systému – třeba změnu azylového práva nebo důraz na zvyšování prostředků na obranu – a tím oslabil jeho

unikátní pozici. Wilders tak nabízel voličům pouze „tvrdé jádro“ svého programu – vystoupení z Evropské unie, úplné odmítání imigrantů, to vše na jedné straně A4 a za doprovodu provokativních vyjádření. Jenže když potom došlo na konfrontaci v předvolebních diskusích, těžko zvládal ustát argument „vy o tom tweetujete, my jsme pro to hlasovali“. Všechny demokratické strany postupně povolební spolupráci s Wildersem vyloučily.

Sociální témata nahrála menším demokratickým stranám

Svou izolaci Wilders navíc prohloubil sám, když odmítl v kritických měsících před volbami právě účast v politických diskusích. Už dřív použil taktiku vyhýbání se přímé konfrontaci, aby místo toho glosoval ostrým slovníkem vládní politiku v nečekaný moment na sociálních sítích. Tentokrát mu to ale nevyšlo – migrace se stala mainstreamovou politickou agendou a volný prostor opanovaly ostatní strany svými tématy. Jak poznamenal jeden z komentátorů nizozemského deníku Volkskrant, předvolební debata se až nečekaně stočila na témata péče, společenského soužití, otázky, jak se k sobě vlastně chováme. Výrazně rezonovalo také rozhodování o přechodu na čistou energii a uzavírání uhelných elektráren.

Závěrečná rovinka před cílem patřila triumfálně opět premiérovi Ruttemu, když se ve vyostřené diplomatické situaci s Tureckem jen pár dní před volbami postavil „za nizozemský lid“, předvedl se jako silný premiér a na poslední chvíli zakázal přistát letadlu s reprezentanty turecké vlády, kteří chtěli agitovat u své menšiny žijící v Nizozemí před tureckým ústavním referendem. Jinak by konflikt musel hasit především sociálně demokratický ministr zahraničních věcí, ten se ale zásahem premiéra dostal na druhou kolej.

Z předvolebních průzkumů, které sledují náladu voličů v Nizozemí téměř co dva týdny, jasně vyplývá, že právě tahle politická akce pomohla mnoha váhajícím voličům se definitivně rozhodnout. I díky tomu Rutteho hlavní vládní strana ztratila jen osm poslaneckých křesel, což je po celkových sedmi letech u vlády obstojné skóre.

Nepsaným vítězem parlamentních voleb se staly tři strany, které obsadily třetí až pátou příčku odshora. Nejvíce – o deset mandátů – posílila strana Zelená levice (GL), kluby křesťanských demokratů (CDA) a levicových liberálů ze strany Demokraté 66 (D66) se zvětšily o polovinu a dosahují k dvaceti členům.

Ve všech případech jde o „tradiční“ politické strany, a to jak způsobem fungování, tak délkou působení na nizozemské politické scéně. Zelená levice je produkt slučování menších levicových stran v devadesátých letech. CDA a D66 zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech běžně působily ve vládě (lidovci navíc měli premiéra i na počátku milénia). Liberální D66 a zelení výrazně oslovili prvovoliče – každá ze stran dostala podporu téměř čtvrtiny mladých lidí. Tyto dvě strany je možné bez okolků chápat jako liberální levice, zatímco křesťanští demokraté z CDA jsou v zásadě

středo-pravicoví lidovci. Z volební mapy je patrné, že právě tyto tři strany obsadily první místa v regionech, kde se dřív těšila podpoře sociální demokracie. Není proto s podivem, že se je staro-nový premiér Rutte nejprve všechny snažil nalákat místo sociálních demokratů do své vznikající třetí vlády.

Propad sociální demokracie

Sociální demokracie doplatila na velkou koalici

Hlavní příčinou posílení středolevého trojlístku je zjevně fakt, že dosavadní levicový hegemon po těchto volbách vyklidil prostor. Strana práce (PvdA) skončila na historicky nejnižším skóre. Strana, která v sedmdesátých letech běžně obsazovala třetinu ve stopadesátihlavé sněmovně, má pro následující čtyři roky klub o pouhých devíti poslancích. Ztratila neuvěřitelných 29 mandátů a z podpory atakující třicetiprocentní hranici klesla na šest procent. Jde zároveň o vůbec největší propad jakékoliv strany během jednoho volebního období.

Před pěti lety přitom sociální demokracie v Holandsku získala důvěru téměř čtvrtiny všech voličských hlasů, ze 150 křesel v dolní komoře nizozemského parlamentu jí připadlo 38 a jako druhá nejsilnější politická síla vstoupila do „fialové“ velké koalice pod vedením vítězných liberálů z VVD. Jenže – zatímco se Ruttemu v čele VVD podařilo konsolidovat demokratickou pravici a oslabit na této straně politického spektra antisystémové tendence, na PvdA zapůsobily vládní variace na bezpečnostní témata doslova jako žíravina.

Alespoň tak nejčastěji interpretují důvody pádu jak vysocí představitelé strany, tak část médií. „Prohru způsobila účast v koaliční vládě s VVD, která vyvolala obrovskou nedůvěru, již nešlo překonat,“ uvedl předseda strany Hans Spekman v reakci na výsledky voleb. Lídr strany v parlamentních volbách a současně ministr práce a sociálních věcí Loedwijk Asscher výsledek komentoval slovy, že „je na místě, aby strana zůstala v opozici“. Kompromisní politika strany, která je slabším partnerem ve vládě velké koalice, je zřejmě podstatnou příčinou volebního výprasku. Není to ale jediný důvod. A co víc, samotný odchod z vládních funkcí nemusí vést k tomu, že se strana rehabilituje před svými voliči.

Slibovali naději – a udělali přesný opak

Publicista Ariejan Korteweg, který o nizozemské sociální demokracii často píše, popsal volební krach jako výsledek dlouhodobějšího trendu mocenského úpadku. Strana prohrála za poslední roky čtyři volby za sebou – komunální a krajské volby znamenaly ztrátu vlivu i v regionech a městech, kde sociální demokracie tradičně vítězila (jako jsou Severní Holandsko nebo Groningen), v evropských a senátních volbách zase PvdA předvedla, že není s to oslovit voliče ani generálními tématy. V senátních volbách ji předčili komunisté, v krajských volbách Wildersova PVV. Alarmující zjištění je, že kromě seniorů strana v parlamentních volbách neoslovila vůbec žádnou věkovou skupinu – v aktivní části populace dosáhla na 6 procent a u mladých propadla na úroveň maličkých monotematických uskupení.

Preference Strany práce začaly klesat k deseti procentům už bezprostředně po volbách v roce 2012 a po zformování vládního kabinetu. Na svých současných preferenčních hodnotách byla PvdA

ještě před anexí Krymu, před uprchlickou krizí a dávno před brexitem. Dramatický pád se odehrál během jediného roku ve vládě.

Dobrý výsledek strany v roce 2012 byl z velké části zapříčiněn kampaní, respektive osobním nasazením tehdejšího lídra Diederika Samsoma. Jeho poselství znělo: mám ambici být premiér, jinak zůstanu ve sněmovně. Samsom vytáhl výsledek strany na 38 křesel, přitom dlouhodobě preference odhadovaly sotva polovinu. Řada levicových voličů mohla tehdy svým hlasem strategicky podpořit naději na levicově vedenou vládu. Jenže to nestačilo a nad sociální demokracií zvítězili pravíci liberálové o tři poslanecká křesla. Sestavení vlády připadlo znovu Marku Ruttemu, jehož předchozí koalice s lidovci neustála balíčky úsporných opatření.

Samsom skutečně do vlády nevstoupil. Spolu se svým dlouholetým spojencem Jeroenem Dijsselbloemem ale patřil mezi hlavní vyjednavče nového vládního půdorysu velké koalice, ve které nakonec po kosmetických změnách navázali na dosavadní politiku úspor. Jednak to působí oportunisticky a jednak je to paradoxní: Samsom a Dijsselbloem se dostali do čela strany poté, co v roce 2002 po dvou funkčních obdobích vlády sociálně demokratického premiéra Wima Koka PvdA utrpěla těžkou volební prohru a přišla o dvaadvacet poslanců. Dijsselbloem byl tehdy čerstvým poslancem, Samsom dokonce zatím jen na kandidátce. Společně s dalším ze svých vrstevníků objeli Holandsko pod heslem „Nová energie“ a sami sebe přezdívali „Rudí inženýři“ – jednak kvůli svému technickému vzdělání a jednak proto, že jádrem jejich nového programu bylo „řešení konkrétních problémů“. Nevyhýbali se otázce bezpečnosti a integrace cizinců. Pozice ve straně nezískali snadno, ale stali se symbolem generační změny. Jakmile však dostali příležitost, začali dělat stejnou politiku, proti které původně protestovali. Dijsselbloem navíc rychle získal pověst neoliberálního jestřába kvůli působení v čele Euroskupiny, sdružení ministrů financí eurozóny, která se podílela na restriktivní politice vůči Řecku.

PvdA se tak v Rutteho vládě podílela na škrtech ve veřejných rozpočtech, privatizaci veřejných služeb a také svými hlasy pomohla ustát několik skandálů, včetně sebevraždy ruského aktivisty Dolmatova, kterou provázela řada pochybení úřadů. Sociální demokracie jako hlavní levicová síla nepředvedla velkou akceschopnost ani v loňském referendu o asociační dohodě s Ukrajinou – ostatní levicové strany v této otázce zastávaly protichůdné postoje a samotná PvdA se oficiálně ani nezapojila do kampaně, natož aby se pokusila o vytvoření širší aliance nalevo od středu. Není divu, že levicovní voliči, kteří uvěřili naději na sociálně demokratického premiéra, byli celkovým směřováním vlády zklamaní.

Nenabídli budoucnost, jen různé lidi s ambicemi

Zklamaní byli i někteří straníci a důsledkem byla zákonitě omezená schopnost partaje působit jako suverénní identita navenek. Příklad?

Třeba způsob, jak výborně uchopil příležitost premiér Rutte v diplomatické roztržce s Tureckem těsně před volbami. Když vydal ostré odsuzující prohlášení, kterým si pomyslně stoupl do bojovné pozice před svůj lid a zakázal členům turecké vlády agitovat pro své ústavní referendum mezi tureckou menšinou v Nizozemsku, musel si šéf holandské diplomacie, sociální demokrat Bert Koenders, připadat před veřejností přinejmenším jako nemehlo. Koenders je ale ve straně vnímán tak trochu jako kariérní úředník, který ji použil jako výťah k moci – a tak se partaj za svého ministra nepostavila nijak hlasitě. Výsledkem byl pro veřejnost naprosto nečitelný postoj strany a nárůst podpory premiéra Rutteho.

S tím souvisí další faktor – straně se nedaří dospět k jednotnému politickému programu. PvdA má dlouhodobě oddělené funkce předsedy partaje a šéfa parlamentní frakce. V parlamentu drželi v posledních letech otěže Samsom s Dijsselbloemem. Šéf strany Spekman ale už několik let mluví o potřebě stranu programově stočit víc doleva. Když v roce 2012 publikoval v tomto smyslu rozhovor, parlamentní dvojku lídrů pobouřil a vyvolal ve straně pořádné pnutí. Problém je taky v tom, co vlastně v holandském kontextu znamená „doleva“ – nalevo jsou tradičně komunisté, kteří podobně jako u nás ještě nevzdali reálný socialismus a mají standardně svých 10 procent. Na spodní hranici volitelnosti se pohybuje řada hnutí s jedním tématem – strana pro starší lidi, strana za práva zvířat, aktivní jsou také holandští Piráti a nejnověji řada subjektů s programem přímé demokracie. Na liberálnější straně je také obsazeno, a to zelenými a levicovými liberály. Nejasné směřování strany zůstává nadále hlubokou bolestí a důslednou odpověď na ně nepřinesla zřejmě ani povolební výměna stranického vedení.

A tak se před letošními volbami nabízeli voličům spíš konkrétní lidé a jejich ambice, než aby se dalo mluvit o straně, jež dává lidem naději na lepší budoucnost. Ministr financí, „rudý inženýr“ Dijsselbloem, na podzim 2016 v rozhovoru pro média přiznal, že PvdA z programu neprosadila téměř nic, ale v politice škrtů se chovala sociálně a snažila se bolest přiměřeně dávkovat. Zdůraznil, že vláda vyvedla zemi z krize. Zároveň řekl, že voliči mají často nereálné představy – chtějí zvyšovat důchody, chtějí kvalitní veřejné služby, ale na daně se sahat nesmí (ovšem zapomněl zmínit, že na daně se nesmí sahat ani nadnárodním korporacím, jak dokázala kauza daňových výjimek společnosti Starbucks). Strana ho pak pro letošní volby navrhla až na páté místo kandidátky, na třetím se měl ocitnout odborový předák na důkaz setrvalé spolupráce PvdA s tradičními partnery. Dijsselbloem si ale vymohl své třetí místo zpátky a na výsledek voleb zareagoval tak, že okamžitě požádal – dosud neexistující – novou vládu, aby mu umožnila zůstat v čele Euroskupiny, ačkoliv už nebude ministrem.

Členové PvdA se v prosinci 2016 díky vnitrostranickému referendu zbavili Samsoma jako lídra kandidátky. Jeho místo zaujal Loedwijk Asscher, ministr práce a sociálních věcí v Rutteho kabinetu. Ten je ale označován za hlavní příčinu odštěpení dvou sociálně demokratických poslanců turec-

kého původu, kteří si kvůli jeho postojům k migraci založili vlastní stranu DENK. Jejich odchodem ze sociálně demokratického klubu vláda ztratila ve sněmovně křehkou většinu. Sám Asscher měl pouhé tři měsíce na to, aby si vybudoval renomé důvěryhodného lídra a aby spustil kampaň, která by stranu vyprostila z nepříznivých odhadů preferencí. Jako politická osobnost se mu podařilo působit až teprve v posledních duelech a politických debatách pár dnů před volbami.

V době, kdy Asscher konečně začal vypadat jako suverénní sociálně demokratický lídr, premiér Rutte právě v médiích porážel Turka, šéfa zelených na ulicích vítaly nadšené davy mladých lidí, kteří si překvapivě nechtěli nechat ve volbách poradit od internetových aplikací na svých smartphonech. A předseda liberálních demokratů D66 Alexander Pechtold už měl na kontě řadu vynikajících a trefných bonmotů, které z něj dělají originální a nepřehlédnutelnou politickou osobnost. PvdA prohrála tedy i šanci zaujmout lídrem a chytrou kampaní.

Opravdové peklo z hlediska hodnocení všech možných a nemožných chyb strany ale nastalo v den samotných voleb a těsně po něm. Jako mávnutím kouzelného proutku se objevili „prominentní“ členové strany, aktivní ještě za Kokovy éry, a přispěchali se svou dobrou radou nebo komentářem s nadhledem, obvykle se záměrem vrátit se po selhání mladší politické generace k moci. Z nákladní korby lidí s ambicemi se po prohraných volbách stala značka, do které mnozí kopou a další už hledají nějakou jinou, za kterou se schovat.

Strana, kterou nikdo neměl důvod volit

Tragický výsledek sociální demokracie má zřejmě i strukturálně společenské příčiny. V Holandsku se léta hovoří o rozpadu „pilířového“ systému, kde strany fungovaly jako reprezentace zájmů určitých skupin obyvatelstva, vázaly na sebe určité spolky, určitou značku novin, určitý sportovní klub nebo nejrůznější kulturní instituce. Od osmdesátých let se definitivně mluví spíše o volebních stranách, které mají cílové skupiny a na ně se zaměřují prostřednictvím politického marketingu a kampaní. Už před volbami napsal komentátor Sander van Walsum, že volby rozhodne „mlčící střed společnosti“. Právě ten se podle veškerých teorií i dostupných dat podařilo sociální demokracii tentokrát minout. Nenabídla dostatek důvodů, proč by ji společenský střed měl volit.

Mladí se obrátili k levicovým liberálům a zelené levici, kteří si v opozici vůči neoliberálním politikám vlády vyvinuli sociální slovník a odpovídající programové body. Zejména zelená levice se dnes profiluje plně v souladu se svým názvem – pro některé možná až příliš idealisticky, ale na prvovoliče a městské obyvatele to funguje. Padesátiletý předseda liberálních demokratů zase výborně zahrál roli vlastně tradičního politika a zároveň dotěrného vládního kritika, důvěryhodného pragmatika a klidase, který chytrými argumenty pošle do ofsajdu Wilderse i šéfa komunistů. V severních částech Holandska se k moci vrátili lidovci, kteří zde měli velkou základnu až do osmdesátých let.

Důsledkem je, že Strana práce přichází o své postavení partaje pro široké skupiny obyvatel. Podle šéfa Dokumentačního centra politických stran Gerrita Voermanna platí, že „strana práce je založená na solidaritě střední třídy s pracujícími. Pracující třída je podlomená a solidarita už dávno není žádná samozřejmost. Velké skupiny lidí, které dříve volily PvdA, se nyní cítí lépe reprezentované jinde“. A co hůř: současný rychlý pád ohrožuje potenciál sociálních demokratů dál stavět na silných komunálních kádrech, úspěšných starostech a zastupitelích. Volby do obecních zastupitelstev je totiž čekají už v roce 2018. To hodně odlišuje jejich situaci od lidovců, kteří v parlamentní politice také na více než deset let oslabili, ale udrželi si silné zastoupení na obecní a krajské úrovni.

Povolební vývoj a východiska změny

Hledá se liberalismus s lidskou tváří

Nizozemci tedy v letošních parlamentních volbách rozhodně neodmítli liberální demokracii, spíš hledali „ten správný liberalismus“, který by pasoval k jejich otevřené povaze a současným problémům. Pravicovější voliči uvěřili na recepty dosavadního premiéra a předsedy hlavní demokratické pravicové strany. Ti levicovější naopak hledali alternativu k vyhořelým sociálním demokratům, jejichž koncept liberalismu se sociální tváří zřejmě v dosavadním vládnutí nenašli. Tentokrát se obrátili k zavedeným demokratickým stranám. Ti, kterým vadí bezprizornost neoliberální společnosti, našli útočiště u hodnotově konzervativních lidovců.

Mark Rutte vyjednával o své třetí vládě sedm a půl měsíce, nejdéle v moderní holandské historii. V dějinách holandských vládních kabinetů by se našli i úspěšnější premiéři, ale rozhodně se nedá říct, že by si šéf liberálů odnesl z voleb neúspěch. Pravicoví populisté nepřekročili svůj stín a demokratické strany v čele s nejsilnější VVD si zase dokázaly poradit bez Wildersových hlasů ve vládě i ve sněmovně. Přesto bude mít staronový premiér problém s oblibou i s prosazováním vládního programu.

Povolební vyjednávání od počátku probíhalo hlavně mezi VVD, GL, D66 a CDA. Šéf VVD nejdřív usiloval o to, aby do vlády získal alespoň jednu silnou politickou osobnost s čerstvým volebním úspěchem na kontě. Logicky tím chtěl posílit kredibilitu celého kabinetu. Hlavní zájem měl na účasti dvou lidí – lídra zelených a lídra liberálních demokratů. Předseda křesťanské CDA Sybrand Buma, která s pravicovým směřováním VVD od počátku souhlasí, totiž nepatří zrovna mezi nejcharisma-tičtější nizozemské politiky.

Právě Jesse Klaver a jeho Zelená levice byli první, kdo od jednacího stolu po dvou měsících odešli. Nedokázali se s ostatními shodnout na otázkách migrace, ochrany životního prostředí a sociální politiky. Rutte se následně pokusil sehnat potřebné hlasy tím, že nabídl místo ve vládě další menší konzervativní konfesní straně, Křesťanské unii (CU). Toho využil šéf demokratických liberálů Pechtold, který sice jednání neopustil, ale sám se na takové formaci odmítl osobně podílet. Nakonec vznikl třetí Rutteho kabinet právě na křehkém půdorysu VVD, D66, CDA a CU, ale bez přímé účasti předsedů všech tří menších vládních stran.

Ve sněmovně má většinu pouhého jednoho hlasu. Ve vládě absentují lídři koaličních stran, a to přenáší těžiště politiky z vládních zasedáček do parlamentních síní. Úspěch vlády je podmíněný tím, s čím bude souhlasit Pechtold, Buma a Segers, kteří ale vládní odpovědnost přímo nenesou. Ruttemu roste v koaličních partnerech potenciální silná konkurence, a toho se bude snažit využít hlavně předseda D66.

Alexander Pechtold je intelektuál, respektovaná politická osobnost s letitými zkušenostmi a velkým rozhledem. Při vyjednávání zřetelně manévroval k upevnění spojení s mladými, možná

radikálními, ale rozhodně živými a hodnotově orientovanými Zelenými. Lídr GL, třicetiletý Jesse Klaver, je miláček mládeže, městských liberálů a všech, kteří mají dojem, že politika má být něco angažovaného, strhujícího, postaveného na lidech a na síle jejich společné práce. Dohromady může tandem oblíbených politiků ve sněmovně tlačit Rutteho k mnohem větším kompromisům v oblasti sociální politiky nebo veřejných služeb, než se dělo za společné vlády VVD a sociálních demokratů.

Menším liberálním stranám nahrává i jejich schopnost se „rozkročit“ doprava i doleva. Pechtold může být také architektem širších středo-levých nátlakových koalic, nemusí se omezovat jen na zelené. Podaří se mu to mnohem spíš než stoupencům konzervativní levice. To už se ostatně stihlo potvrdit. Krátce po volbách se komunisti (SP) pokusili představit alternativní kabinet složený ze všeho, co ve sněmovně zbylo po odečtení vítězné VVD a druhé Wildersovy PVV. Z mocenského hlediska by to i mohlo dávat smysl, ale vnitřní diverzita takové koalice proměnila politický plán v podařený vtip.

Zhluboka dýchat a nedělat nic

PvdA je zatím pořád tak trochu v šoku. Předseda strany Hans Spekman sice oznámil svou rezignaci bezprostředně po jarních volbách, sjezd strany svolal ale až na první polovinu října. Půlroční čekání vytvořilo vakuum, které zaplnily zklamané hlasy dosavadních poslanců, bývalých funkcionářů nebo lidí, kteří kvůli špatnému výsledku voleb musí změnit práci. Převládá pocit, že odpovědnost mají vyvodit všichni, kteří až dosud „řídili směřování strany shora“. Nejčastěji se přitom kromě Spekmana zmiňují někdejší „rudí inženýři“ Samsom a Dijsselbloem, hněv padá i na jejich spojence Asschera. Diederik Samsom se přitom stáhl z aktivní politiky už na konci roku 2016, když neobhájil pozici volebního lídra. Jeroen Dijsselbloem oznámil svůj odchod z politiky, když bylo jasné, že Rutte má ve sněmovně většinu. Jedině Asscher stále kope za barvy sociálně demokratického týmu jako předseda poslaneckého klubu.

Hned na jaře po Spekmanově rezignaci oznámila společnou kandidaturu na předsednický post dvojice – bývalá poslankyně Astrid Oosenbrug a téměř o dvacet let mladší aktivista Gerard Oostenwijk. Pod heslem „PvdA jinak!“ představili program, který měl stranu vrátit zpátky do kondice: obrodit se zdola, zapojovat členy i příznivce, moderně komunikovat, budovat hnutí. Mnohem později se o funkci předsedkyně přihlásila další žena, úspěšná komunální politička Nelleke Vedelaar. Ačkoliv kolovaly zvěsti, že její kandidaturu „orchestrují“ odcházející stranické špičky, získala na sjezdu podporu dvou třetin delegátů.

Jak ovšem lakonicky poznamenal publicista Korteweg: obsahové rozdíly mezi programy kandidátů byly malé. Svým způsobem panovala široká shoda na dalším směřování: otočit stranu víc doleva. V obecné rovině to znamená zastat se lidí, kteří z globalizovaného světa tolik neprofitují,

pociťují nejistotu, nemožnost zvýšit svůj sociální standard ani svůj společenský význam. A jsme u jádra problému. Oosenbrug a Oostenwijk si pod tím představovali hlavně zvýšení podílu aktivních lidí zdola na činnosti strany. Vedelaar vsadila na zapojení mladé generace politiků a dohodu s komunálními lídry nad konkrétními lokálními tématy. Podle volebního projevu jsou jí blízká témata péče a veřejných služeb. A šéf poslanců Asscher ohlásil, že se pokusí integrovat levicové politické síly v širokém společenském spektru. Stále přetrvává nejistota, jak naplnit obecné deklarace v praxi.

Ačkoliv se zdá, že všechny plány míří stejným směrem, jde pořád o tři izolované pohyby, které na konci nemusí žádným „obratem doleva“ skončit.

Minimálně s integrací nizozemské levice to navíc nebudou mít v PvdA nijak lehké. Po prohraných volbách navrhl tehdejší sociálně demokratický ministr vnitra Plasterk, aby se devítičlenný poslanecký klub sloučil se silnějším klubem zelených pod vedením jejich populárního lídra. A zelení samozřejmě s díky odmítli. Jak už bylo řečeno, zrovna jednali o možnosti, že nahradí sociální demokraty ve vládě. Ale především Plasterkův návrh zkrátka působil jako zoufalá snaha najít si nějaký pro veřejnost přijatelný fíkovný list a dál si jet ve stejných kolejích.

Politický novinář a spisovatel Max Pem vzkázal sociálním demokratům: „zhluboka dýchat a nedělat nic.“ Měl tím ale spíš na mysli, aby se zbývající členové strany nepustili do bezhlavých pokusů vyhovět všem dobrým radám, které se na ně po debaklu sesypaly. Neuváženými výpady a nedotáženými pokusy by taky mohli přijít o důvěru svých zbylých voličů. Konkrétní plán restaurace hlavní levicové politické síly samozřejmě potřeba je.

S jedním může PvdA počítat. Rutte zůstane premiérem, ve vládních židlích nahradí sociální demokraty jejich dosavadní demokratičtí kritici. Z velkých stran zůstává v parlamentní opozici Wilders, komunisté a zelení, které z vlády drží za ruku liberální demokraté. Sociální demokraté se tak mohou přidat do tábora konstruktivní opozice, kde ale dominuje strana s mnohem lepším výsledkem i oblibou veřejnosti – anebo se zařadit do striktně protivládního tábora, který je ale na vkus mnohých také táborem protievropským a protidemokratickým.

Asscher chce tento půdorys přebít pravolevým dělením. Proti jeho plánu ale zatím mluví počty i mocenská dynamika. PvdA dnes nečerpá sílu z počtu poslanců, ale ani z důvěryhodnosti programu či z charismatického lídra. Čtyři roky v opozici může využít k tomu, aby investovala do ideového rozmachu nebo do hledání věrohodných reprezentantů. Jedno s druhým se nevyklučuje, výsledek ovšem záleží na prioritách. „Rudí inženýři“ svého času zvládali vcelku dobře přesvědčit veřejnost, že právě oni jsou ti správní lidé na správném místě. Jenže dnes jsou jejich jména na černé listině hrobařů sociální demokracie a každý, kdo by chtěl zopakovat jejich úspěšné tažení, se bude potýkat se stigmatem poškozené značky. Možná by tak mohli pomoci spíš nějakí „rudí intelektuálové“.

Parlamentní strany v Nizozemsku

Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) – Lidová strana pro svobodu a demokracii. Konzervativně-liberální pravicová strana, podporuje malý stát, soukromé podnikání, v hodnotových otázkách je liberální. Zastává proevropské postoje a podporuje další integraci unie. Od roku 2010 nejsilnější nizozemská parlamentní strana, předsedou je premiér Mark Rutte.

Partij voor de Vrijheid (PVV) – Strana svobody. Nacionalistická, pravicově populistická strana. V sociální oblasti zastává populistické postoje s levicovými prvky. Staví se silně proti migraci a podporuje vystoupení Nizozemska z Evropské unie. Je druhou nejsilnější stranou v parlamentu, vede ji kontroverzní Geert Wilders.

Christen-Democratisch Appèl (CDA) – Křesťansko-demokratická výzva. Křesťansko-demokratická strana vzniklá v roce 1977 spojením menších politických stran. Zastává pozice politického středu, v ekonomické politice prosazuje prvky solidarity, podporuje integraci EU. Odmítá toleranci měkkých drog a eutanazii. V letech 2002–2010 byla nejsilnější nizozemskou stranou. Předsedou je Sybrand Buma.

Democraten 66 (D66) – Demokraté 66. Politická strana založená v roce 1966, dlouhodobě sdružuje dvě křídla – radikální demokraty a progresivní liberály. Podporuje sociálně-tržní ekonomiku, státem garantované veřejné služby a evropskou integraci. Ve vládě se podílela na zavedení eutanazie a legalizace stejnopohlavních manželství. Předsedou je Alexander Pechtold.

GroenLinks (GL) – Zelená levice. Strana ve svém programu kombinuje ekologickou a levicovou politiku, silně akcentuje ochranu životního prostředí a ekonomiku založenou na solidaritě a spravedlivé distribuci bohatství. Podporuje vyšší míru občanské participace. Odmítá jadernou energii, podporuje ekologické daně. Výrazně proevropská strana. Předsedou je Jesse Klaver.

Socialistische Partij (SP) – Socialistická strana. V nizozemském politickém systému reprezentuje komunistickou ideologii, v evropské rodině politických stran je součástí uskupení komunistických a radikálně levicových stran. Staví se proti privatizaci a globalizaci, jejími hlavními tématy jsou zaměstnanost, sociální stát a podpora veřejných služeb. Předsedou je Emil Roemer.

Partij van de Arbeid (PvdA) – Strana práce. Nizozemská sociální demokracie, od 60. let 20. století do začátku 21. století jeden z pilířů politického systému. V devadesátých letech podporovala

myšlenky tzv. třetí cesty, reforem veřejných služeb a omezování sociálního státu. V současnosti je stranou levého středu, hlavními tématy jsou sociální stát a garantované veřejné služby. Lídrem strany je Loedewijk Asscher.

ChristenUnie (CU) – Křesťanská unie. S CDA ji spojuje hodnotový konzervatismus – odmítá eutanazii, potraty, stejnopohlavní manželství a je spíše protievropská. V ekonomické politice je levicovější, podporuje veřejné služby, principy ekologické politiky a je otevřená vůči přijímání uprchlíků. Předsedou je Gert-Jan Segers.

Partij voor de Dieren (PvdD) – Strana za práva zvířat. Malá politická strana, prosazuje práva zvířat a ekologickou politiku, i když sama se nepovažuje za monotematickou stranu. Od roku 2006 má zastoupení v parlamentu. Předsedkyní je Marianne Thieme.

50PLUS (50+) – Strana reprezentuje zájmy nizozemských důchodců. Byla založena v roce 2009, od roku 2011 je zastoupena v dolní sněmovně. Jejím předsedou je Henk Krol.

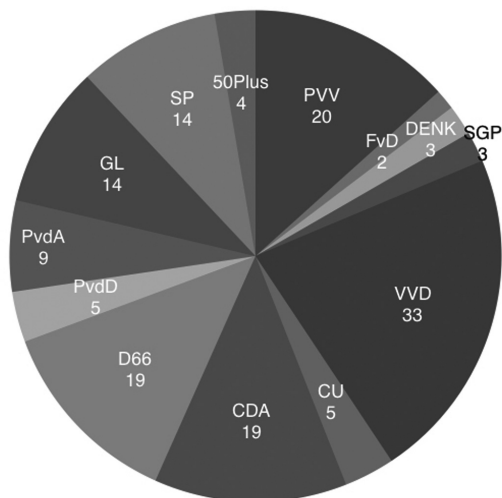
Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP) – Státoprávně reformovaná strana. Radikálně kalvinistická strana, odmítá rovné volební právo, feminismus a podporuje zavedení trestu smrti. Do roku 2006 se mohli členy strany stát pouze muži. Je nejstarší nizozemskou politickou stranou a po celou dobu své existence je v opozici. Jejím lídrem je Kees van der Staaij.

Denk – Název strany znamená nizozemsky “mysli”, turecky “rovnost”. Subjekt byl založen v roce 2014 dvěma poslanci tureckého původu, kteří opustili Stranu práce. Program strany je založen na principech solidarity, multikulturalismu a spravedlnosti. Lídrem strany je Tunahan Kuzu.

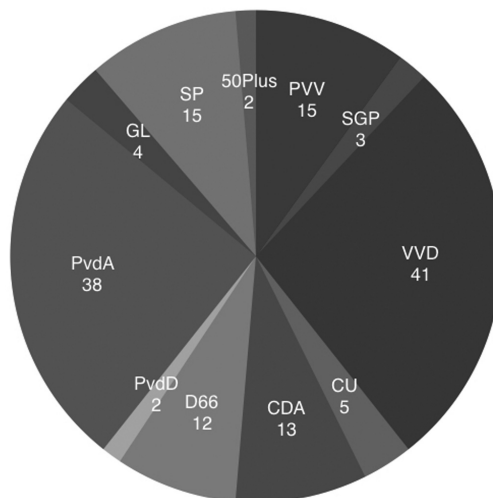
Forum voor Democratie (FvD) – Fórum pro demokracii. Nacionálně-konzervativní strana, původně založená jako think-tank podporující referendum o asociační dohodě mezi Ukrajinou a EU. Antisystémová strana, podporuje zavedení obecného referenda a požaduje referendum o vystoupení Nizozemska z EU. Lídrem je Thierry Baudet.

Výsledky voleb a vládní koalice

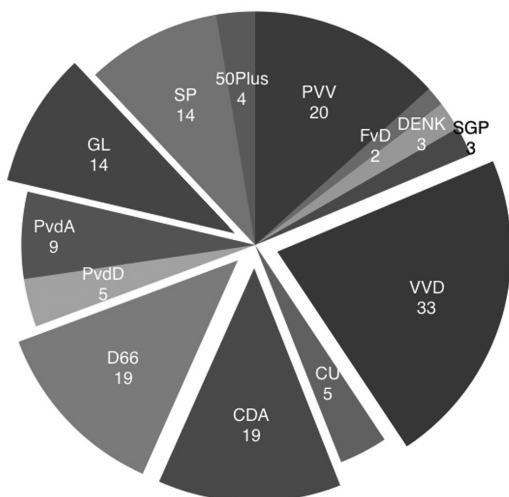
Poslanecké mandáty – volby 2017

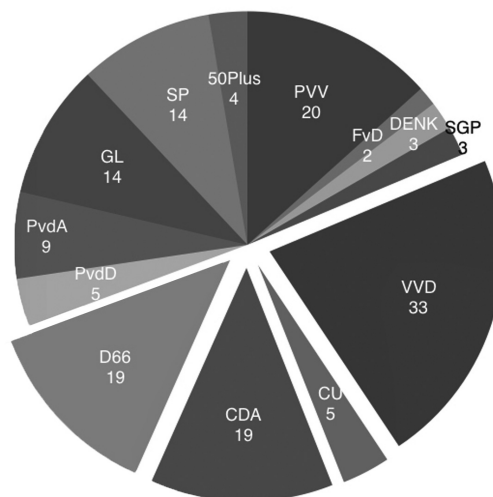
Poslanecké mandáty – volby 2012

Původně preferovaná koalice
VVD + CDA + D66 + GL

Výsledný vládní půdorys
VVD + CDA + D66 + CU

Heda Čepelová je socioložka a příležitostná publicistka, působí v Masarykově demokratické akademii.

Miroslav Jašurek je politolog a analytik, člen Představenstva Masarykovy demokratické akademie.